

Sándor Mária

Egy elfelejtett folyóirat, a Múzeumi Kurír¹

A Múzeumi Kurír a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumbarátok körlevele alcímmel 1969 és 2000 között jelent meg Debrecenben, összesen 73 számot és egy különszámot (2002) ért meg.

A folyóirat szellemi atyja, megjelenésének három évtizede alatt állandó szerkesztője és életetője dr. Dankó Imre (1922–2008) volt,² aki muzeológusi pályája első felében az ország több múzeumát is vezette.³ Minden szolgálati helyén jelentős kutatómunkát végzett, tanulmányaiban különböző tudományterületekkel (történelem, néprajz, nyelvészet) és a bolgár kultúrával is foglalkozott.⁴ Sokrétű tudományos munkássága mellett minden általa vezetett múzeumban jelentős művelődésszervezői munkát végzett: múzeumbaráti kört alapított, tudományos és közművelődési kiadványsorozatot indított, amit maga szerkesztett.⁵ Debrecen jelentette pályája leghosszabb időszakát: 1969. július 1-jétől nyugdíjazásáig, 1983. január 1-jéig a Déri Múzeum, és vele együtt a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumi Szervezet igazgatója volt.⁶

Dankó Imre 1969 nyarán, Debrecenbe kerülve rögtön hozzálátott a múzeumbaráti kör újjászervezéséhez,⁷ és októberben már meg is jelent a Múzeumi Kurír első száma. Beköszöntőjében a szerkesztő elismeri, nehéz a folyóirat profilját meghatározni: a múzeumi hírek mellett forrásközlések és kisebb tanulmányok megjelentetését tervezi a múzeumi szakágak minden területéről. Kiemeli, hogy fontos szerepet szán a honismereti írásoknak is. Összetartó kapocsként, tájékoztató szolgálatként a kiadvány a „múzeumügy társadalmazását” kívánja szolgálni, hogy a múzeumot minél többen érezzék magukénak.

¹ A közlemény a 2025. január 23-án, Berettyóújfaluban megtartott IX. Bihar kutatás konferencia keretében elhangzott előadás anyagának átdolgozott és tudományos apparátussal ellátott változata.

² Dankó Imre tanárként kezdte a pályafutását: magyar–angol–történelem szakon végzett, az ország több középiskolájában is tanított. Dankó 1997. 8–9. 1950-ben Túrkevére kerülve párhuzamosan szervezett gimnáziumot és múzeumot. Dankó 2000. 26. Innen indult muzeológusi pályája.

³ Túrkeve után a Sárospataki Rákóczi Ferenc Múzeumot vezette (1954–57), egy rövid bajai kitérő után (1957) a gyulai Erkel Ferenc Múzeum, majd a pécsi Janus Pannonius Múzeum igazgatója lett (1964–69). V. Szathmári 2009. 321.

⁴ Az 1996-ban megjelent bibliográfia (Nagy 1996.) munkásságának első 52 évéről 1579 tételt tartalmaz, amelyből 1000 fölötti a saját kutatáson alapuló tudományos publikáció. Az önéletrajzában 20-on felüli önálló kötetről beszél, magát inkább kisebb tanulmányok szerzőjeként aposztrofálja. Munkáiban mindent igyekezett összetett szempontrendszerből vizsgálni, komplex módon. Az interdiszciplinaritás jellemezte elemzéseit, nézőpontját. Dankó 1997. 12.

⁵ Sárospatakon a Rákóczi Múzeum Füzetei egy számot, a Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 6 év alatt 60 számot ért meg, Pécsen a nevéhez köthető a Dunántúli Dolgozatok és a Múzeumi Körlevél, és ugyanitt indította el a Pécs-Baranyai Múzeumbarátok Köre kiadványai sorozatot 1967-ben. V. Szathmári 2009. 322–325.

⁶ Dankó 1997. 11.

⁷ Vajda 2002. 14. A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumbarátok Köre 1969-ben 75 tagot számlált. MK 1969. 37–38. A következő évben 302 főre gyarapodott a taglétszám. MK 1970/2. 70–71.; MK 1970/2. 6–7.; MK 1970/3. 44–45.; MK 1970/4. 58–59.; MK 1970/5. 70–71. (folytatólagos közlésben). 1972-ben az ABC rendes tagnévsor 575 sorszámot (magánszemélyek és intézmények) tartalmaz. MK 1972/10. 104–109.

A Múzeumi Kurír számaiban⁸ – nevéhez méltóan – megjelentek a múzeumi hírek: kiállításmegnyitók, különleges műtárgygyarapodások, a munkatársak tanulmányútjainak leírása a megye közgyűjteményei és esetenként a szervezeten kívüli múzeumok berkeiből is. A múzeumhoz köthető személyek: kutatók, alkotók évfordulóiról való megemlékezések, nekrológok is helyet kaptak a folyóiratban. Ugyanígy olvashatunk könyvismertetéseket mind a megyei, mind az országos, illetve a nemzetközi szakirodalom frissen megjelent kiadványairól. Valamennyi múzeumi szakág képviseltette magát a folyóiratban a néprajz és a helytörténet mellett a régészettől a természettudományig, a művészettörténettől az irodalomtörténetig. A legelső lapszám numizmatikai témával indított. Esetenként egy-egy települési szociológiai felmérés eredményét is publikálták a Múzeumi Kurír lapjain.

Amik miatt – a híryanagyok mellett – a mai tudományos kutatásnak is megkerülhetetlen forrása a Múzeumi Kurír, azok az itt közzétett különböző tanulmányok, forrásközlések, néprajzi adatközlések. A terjedelemre utalás már a beköszöntőben megjelenik, fontos volt, hogy a füzet a rövid írásoknak tudott megjelenést biztosítani, a nagyobb lélegzetvételű tanulmányok publikálására a múzeum évkönyve szolgált.

A Múzeumi Kurír első számainak szerzői között találjuk a Déri Múzeum munkatársait: például Varga Gyulát a néprajz, Sz. Kürti Katalint a képzőművészet, Sz. Máthé Márta és M. Nepper Ibolyát a régészet területéről. Az 1970-es években a megyei szervezet fiatal kollégáinak munkáját is megismerhette a múzeumszerető közönség, így tanulmányokkal jelentkezett Nyakas Miklós, Szathmári Ibolya, Szalay Emőke és Vajda Mária is. A szerkesztő rendkívül széles ismeretségi körének köszönhetően szervezeten kívüli, országosan elismert tudományos kutatók helyi gyűjtései, tanulmányai is helyet kaptak a Múzeumi Kurírban: például az etnográfus Kurucz Albert, Kósa László, Szilágyi Miklós. Visszatérő szerző volt az egyetem néprajzi tanszékéről Ujváry Zoltán, Bódi Erzsébet, a történelemtudományt pedig Szendrey István és Bársony István képviselte. A természetrajz területéről Schmidt Egon ornitológus neve kiemelendő. A szerkesztő csaknem minden számban publikált kisebb-nagyobb írást, Dankó Imre után a leggyakrabban a történész Csorba Csaba nevével találkozhatunk.⁹

Bakó Endre írásai mellett nagy számban jelentek meg más irodalomtörténeti tanulmányok is: Tompa Mihályról külön Kurír-szám emlékezik meg (63. szám, 1992. július), a 72. szám pedig Tóth Endre debreceni író-töltőt köszönti 85. születésnapja alkalmából.

Dankó Imre számára – ahogy a bevezetőben is jelezte – fontos volt a honismereti szerzők felkarolása; önkéntes néprajzi gyűjtők, helytörténeti kutatók írásai is megjelentek a folyóiratban. A Múzeumi Kurír visszatérő szerzője volt például Ruszoly József Bagamérből, Karacs Zsigmond Püspökladányból, Berettyóújfalu kapcsán dr. Sándor Mihályné, vagy a számos helytörténeti-néprajzi tanulmányt megjelentető Molnár Ambrus. Egy kiadványszámot (65. szám, 1993) pedig teljes mértékben az önkéntes gyűjtőknek szentelt: öt dolgozatot közöl a helytörténeti és néprajzi pályázatok díjnyertes munkáiból válogatva.¹⁰

⁸ Jelen összefoglalót a Múzeumi Kurír megjelent számai alapján készítettem. A Múzeumi Kurír – a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumbarátok körlevele számai 1969–2002. 1–73. szám.

⁹ A Múzeumi Kurír megjelenésének 31 esztendeje alatt több mint száz szerzővel dolgozott, jelen ismertető terjedelmi keretei csak példák felsorolására adnak lehetőséget.

¹⁰ Az írások tömörsége és rövid terjedelme nem állt ellentétben a tudományossággal: a szerkesztő személye garancia volt erre, Dankó Imre mindig vigyázott arra, hogy a bekerült írások szakmailag megállják a helyüket.

Tudományos konferenciák előadásai is ránk maradtak a Múzeumi Kurír lapjain: így például az 1983-as püspökladányi Sárret-kutatói tanácskozás anyagát a 43. szám, a hajdúszováti honismereti-helytörténeti nap (1983. április 23.) néhány referendumát a 48. szám adta közre.

A szerzők nemcsak Hajdú-Bihar megye közigazgatási határain belülről merítettek témát, hanem a történelmi Bihar vármegye területéről az 1950 után Békés megyéhez csatolt települések vonatkozásában (például Geszt, Kőtegyán) is. A határon túli Biharból első-sorban Danielisz Endre különböző nagyszalontai témájú írásai jelentek meg a Múzeumi Kurírban. A folyóirat későbbi számai egy-egy tanulmány erejéig a Kárpát-medence egyéb tájaira is kitekintettek.

A folyóirat alapítója eredetileg negyedéves megjelenést tervezett, de 1970-től már csak évi három szám látott napvilágot. Az első harminc szám esetében minden 10. szám végén található magyar és angol nyelvű összesített tartalomjegyzék és földrajzi és személynév-, valamint tárgymutató. A címlapon így a megjelenés éve, hónapja és a sorszám mellett kötetszám/sorszám megjelölés is szerepel.¹¹ (A címlapra általában valamilyen műtárgy, grafika, címer-, személyábrázolás vagy épület fotója került.) A formátum is a könnyen olvashatóságot szolgálja: A5-ös, zsebkönyv forma, ami könnyen kézbe vehető, forgatható. A Múzeumi Kurír fekete-fehér nyomtatásban, 1000 példányban jelent meg, majd 500 példányban, a baráti kör tagjai díjtalanul jutottak hozzá.¹²

A Múzeumbaráti kör szűkös anyagi helyzetét segítő, egy-egy számot más-más intézmény, városi, községi tanács (később önkormányzat) támogatott – így vannak tematikus kiadványok: például hajdúböszörményi (11. szám), hajdúszoboszlói (41. szám), berettyóújfalui (52. szám) folyóiratszám is. Az 51. szám (1986. június) – amely egy terjedelmes tanulmányt közöl a debreceni autózás történetéről Petheő Károly tollából – a XIII. Sz. Autójavító Vállalat támogatásával látott napvilágot. Debrecen városa is többször támogatta a Múzeumi Kurírt (44–47. szám, illetve két éven keresztül folyamatosan: 55–61. szám), az utolsó tíz szám pedig a Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének támogatásával jelent meg.

Dankó Imre már említett széles ismeretségi körének köszönhetően tudott különféle nyomdákat megnyerni, hogy a folyóirat kedvezményes kinyomtatásával támogassák a múzeumügyet. A Múzeumi Kurírt először a debreceni Szabadság Nyomdában nyomták, majd a Somogy Megyei Lapkiadó Vállalatnál, Kaposváron, aztán újra Debrecenben, a nagy múltú Alföldi Nyomdában, végül a Dózsa Sportegyesület Sokszorosító üzemében. A folyóirat különböző terjedelemben jelent meg, oldalainak száma 16 és 160 oldal között változott, 1 ívtől 10 ívig terjedt (az impresszumban jelölve, hogy A5 formátumról van szó).

Dankó Imre nyugdíjazása után is szerkesztette a Múzeumi Kurírt, amely aztán idővel egyre rendszertelenebbül jelent meg, míg végül a 73. számmal, 2000-ben a sorozat véget ért. 2002-ben még jelent meg egy különszám, de ez már csak alakjában idézi a Kurírt: egy versgyűjtemény Kossuth Lajosról.¹³

¹¹ A Múzeumi Kurír utolsó periódusában már rendszertelenül jelent meg, a kötetszám szerepeltetését 1993-tól, a 64. számtól hagyták el.

¹² A 48. számon találunk ármegjelölést: 14 Ft, a 60. számtól kezdve 50 Ft/db.

¹³ Dankó Imre a Múzeumi Kurír után két hasonló tematikájú folyóiratot szerkesztett: már 1996 és 1998 között Biharkeresztesen megjelentette helytörténeti kiadványát Itt és Most címmel, amely 6 számot ért meg.

A Múzeumi Kurír ma már megtalálható az interneten, a Magyar Folyóiratok Tartalomjegyzékeinek Kereshető Adatbázisában (Matarka)¹⁴ és a Magyar Nemzeti Digitális Archívum (MaNDA)¹⁵ oldalán is, így napjaink kutatói is hasznosítani tudják a tudományos-közművelődési folyóiratot.

2000-ben pedig elindította a Rálátás c. folyóiratot, amely a Zsákai helytörténeti-honismereti, kulturális tájékoztató alcímmel jelent meg évi 4 számmal. E folyóirat szerzői ugyancsak a megye és a térség országosan, sőt nemzetközileg elismert kutatói sorából kerültek ki, és ugyancsak helyet adott kulturális híreknek, könyvismertetőknak. Kolozsvári 2007. 33. A Rálátáson Dankó Imre szinte halála napjáig dolgozott, a folyóirat 8 évfolyamot ért meg.

¹⁴ <https://matarka.hu/>

¹⁵ <https://mandadb.hu/>

Források

- MK 1969. A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumbarátok Körének tagnévsora. In: Múzeumi Kurír, 1. (1969) 1. sz. 37–38.
- MK 1970/2. A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumbarátok Körének tagnévsora. In: Múzeumi Kurír, 2. (1970) 2. sz. 6–7.
- MK 1970/3. A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumbarátok Köre tagjainak névsora. In: Múzeumi Kurír, 2. (1970) 3. sz. 44–45.
- MK 1970/4. A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumbarátok Köre tagjainak névsora. In: Múzeumi Kurír, 2. (1970) 4. sz. 58–59.
- MK 1970/5. A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumbarátok Köre tagjainak névsora. In: Múzeumi Kurír, 2. (1970) 5. sz. 70–71.
- MK 1972/10. A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumbarátok Körének tagnévsora. In: Múzeumi Kurír, 4. (1972) 10. sz. 104–110.

Szakirodalom

- Dankó 1997. Dankó Imre: Önéletrajz. In: Dankó Imre munkásságának repertórium 1944–1996. Összeáll.: Nagy Jenő. Debrecen, 1997. 7–13.
- Dankó 2000. Dankó Imre: Múzeumaim. In: Magyar Múzeumok, 6. (2000) 1. sz. 25–28.
- Kolozsvári 2007. Kolozsvári István: Rálátásom a Rálátásra. Egy folyóirat üzenete és tanulságai. In: Rálátás. Zsákai helytörténeti-honismereti, kulturális tájékoztató, 8. (2007) 3. sz. 32–34.
- Nagy 1997. Dankó Imre munkásságának repertórium 1944–1996. Összeáll.: Nagy Jenő. Debrecen, 1997.
- V. Szathmári 2010. V. Szathmári Ibolya: Dankó Imre múzeumi munkássága. In: A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2008–2009. Szerk.: Magyar Márta. Debrecen, (2009). 321–332. (A Debreceni Déri Múzeum kiadványai LXXXI.)
- Vajda 2002. Vajda Mária: Dankó Imre debreceni éve, évtizedei. In: Ethnica, 4. (2002) 1. sz. 14–17.